

Розділ 3. Філологія

УДК 811.111

ПРИЙОМИ ПЕРЕКЛАДУ БАГАТОКОМПОНЕНТНИХ ТЕРМІНІВ НАФТОГАЗОВОЇ ГАЛУЗІ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ НА УКРАЇНСЬКУ

В. В. Андрієнко,

*студентка групи 401-ГФ
гуманітарного факультету
ПолтНТУ імені Юрія Кондратюка
e-mail: okneirdna@gmail.com;*

В. В. Стрілець,

*кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри іноземної філології та перекладу
ПолтНТУ імені Юрія Кондратюка,
e-mail: vvctrilets@gmail.com*

Стрімкий розвиток нафтогазової галузі, а також процеси міжнародної інтеграції спонукають до пошуку й використання ефективних способів перекладу багатоконпонентних термінів відповідної терміносистеми з однієї мови на іншу, зокрема, з англійської на українську. У статті розкрито сутність прийомів перекладу термінів: лексичного еквіваленту, експлікації (описового перекладу), калькування, транскодування, перекладу за допомогою родового відмінка та прийменників. У результаті аналізу авторського перекладу тексту нафтогазової галузі було визначено, що найпоширенішим прийомом відтворення багатоконпонентних термінів є калькування (48,9%). Рідше застосовуються описовий переклад (30,7%), переклад за допомогою родового відмінка (18,2%) та прийменників (2,2%).

***Ключові слова:** нафтогазова галузь; багатоконпонентні терміни; прийом перекладу.*

***Постановка проблеми.** Унаслідок стрімкого розвитку нафтогазової галузі у світі, відповідна терміносистема поповнюється термінологічними одиницями, а процеси міжнародної інтеграції спонукають до пошуку й використання ефективних способів їх перекладу з однієї мови на іншу, зокрема, з англійської на українську. Серед термінологічних одиниць особливо*

поширеними є багатокомпонентні терміни – словесні комплекси, до складу яких входять дві, три або більше лексичних одиниць, які співвідносяться з поняттям певної організованої галузі пізнання (науки, техніки) та вступають у системні відносини з іншими словами та словесними комплексами й утворюють разом з ними в кожному окремому випадку та в певний час замкнуту систему [4, с. 21].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження особливостей перекладу науково-технічних текстів з англійської на українську мову, а також прийомів перекладу багатокомпонентних термінів проводило багато вчених-лінгвістів, серед них І. В. Корунець [6], який вивчав загальну проблематику перекладу, у тому числі й термінології; А. С. Д'яков, Т. Р. Княк та З. Б. Куделько [2], які поглиблено досліджували різноманітні терміносистеми, а також специфіку перекладу термінологічних одиниць; В. І. Карабан [3], який проаналізував особливості перекладу науково-технічних текстів, а також зосередив увагу на класифікації та проблемах перекладу термінів різної структури, в тому числі й багатокомпонентних; О. Г. Чумак [8], яка описала структурно-компонентну організацію терміносполучень, а саме багатокомпонентні терміни та їх особливості; О. В. Чуєшкова [7], яка звернула увагу на розбіжності щодо визначання термінів, становлення терміносистеми, наявність значної кількості синонімів і варіантів, а також труднощі під час перекладу одно- та багатокомпонентних термінологічних одиниць. Проте недостатньо вивченою є проблематика перекладу багатокомпонентних термінів нафтогазової галузі, що обумовлює актуальність цього дослідження.

Мета статті полягає у виявленні особливостей прийомів перекладу багатокомпонентних термінів нафтогазової галузі з англійської мови на українську.

Виклад основного матеріалу. У перекладознавстві виділяють декілька прийомів перекладу термінів. Головним із них, за В. І. Карабарном [3, с. 279], є переклад за допомогою лексичного еквіваленту – постійного лексичного відповідника, який точно співпадає із значенням слова. Необхідно вміти знаходити відповідний еквівалент у рідній мові і розширювати знання термінів-еквівалентів.

Одним із найпростіших прийомів перекладу терміна на лексичному рівні [1] є прийом транскодування (побуквенна чи пофонемна передача вихідної лексичної одиниці за допомогою алфавіту мови перекладу). Цей прийом не так часто використовується у практиці технічного перекладу. При перекладі таким способом, як транслітерація, не слід забувати про «фальшивих друзів перекладача» (наприклад, *contribution, data, instance*), так як він у цьому випадку призведе до грубого викривлення змісту. Іноді застосовують змішане транскодування (поєднання транскрибування й транслітерації), коли більша

частина транскодованого слова відбиває його звучання у вихідній мові, але разом з тим передаються й деякі елементи його графічної форми [3, с. 282]. Особливо часто транскодування термінів відбувається в тих випадках, коли термін у мові перекладу складається з міжнародних терміноелементів латинського або давньогрецького походження.

Терміни також підлягають іншому лексичному способу перекладу – калькуванню – передачі комбінаторного складу слова, коли складові частини слова (морфеми) чи фрази (лексеми) перекладаються відповідними елементами мови перекладу. Зазначений прийом застосовується при перекладі складних за структурою термінів. Нерідко, обираючи між транскодуванням та калькуванням, перевагу віддають калькуванню, так як у результаті транскодувань можуть утворитися одиниці, що не мають сенсу у мові перекладу, свого роду псевдослова. Калькування можна застосовувати тільки тоді, коли утворений таким чином перекладний відповідник не порушує норми вживання і сполучуваності слів в українській мові. Калькування не завжди буває звичайною механічною операцією з метою перенесення вихідної форми у мову перекладу. Дуже часто доводиться вдаватися до різного роду трансформацій. У першу чергу, це стосується зміни відмінкових форм, кількості слів у словосполученні, афіксів, порядку слів, морфологічного або синтаксичного статусу слова.

До прийомів перекладу термінів також можемо віднести експлікацію або описовий переклад, сутність якого полягає в тому, що лексична одиниця мови оригіналу замінюється словом або словосполученням, яке передає його значення. До нього висувають такі вимоги: 1) переклад повинен точно передавати основний зміст поняття, 2) опис не повинен бути надто докладним, 3) синтаксична структура словосполучення не має бути складною [3, с. 297]. Разом з тим, описовий переклад характеризується такими недоліками: 1) при його застосуванні можливе неточне або нечітке тлумачення змісту поняття, позначеного, як правило, неологізмом, 2) описове словосполучення порушує таку вимогу до термінів, як стислість, а тому отримані в такий спосіб багатослівні терміни не мають дериваційного потенціалу, тобто, від них важко, якщо взагалі можливо, утворювати похідні терміни [3, с. 298].

А. С. Коваленко, крім згаданих вище транскодування й калькування, виділяє описовий переклад, що корелює з експлікацією, а також переклад за допомогою родового відмінка та переклад за допомогою прийменників [5, с. 259 – 262]. У нашому дослідженні ми будемо керуватися саме цією класифікацією, оскільки вважаємо її найбільш прийнятною для відтворення багатокomпонентних термінів:

Матеріалом дослідження слугував англomовний текст нафтогазової галузі обсягом 20000 друкованих знаків із автентичного джерела «*Oil and gas*

production handbook» [9], із якого було відібрано 88 термінологічних одиниць, що складаються з двох та більше компонентів. Нижче представлено результати аналізу авторського перекладу.

1) Найпоширенішим прийомом перекладу було визначено калькування: 43 багатокомпонентні терміни з 88 (48,9%). Така висока частотність пояснюється тим, що цей метод застосовують тоді, коли в обох мовах структура лексики, яку перекладають, співпадає, а дослівний переклад не змінює значення терміна. Поелементна передача (калькування) – досить поширене явище під час перекладу багатокомпонентних термінів. Було виокремлено такі приклади: *porous rock* – *пориста порода*, *drill motor* – *буровий двигун*, *bullet perforator* – *кульовий перфоратор*, *caustic soda* – *каустична сода*, *condensate well* – *конденсатна свердловина* тощо.

2) Наступним за розповсюдженням прийомом, згідно з проведеним аналізом, є описовий. Цей прийом застосовують, коли необхідно пояснити значення терміна, яке через елементний переклад може повністю втратитися. З усієї кількості досліджуваних багатокомпонентних термінів за допомогою цього прийому було перекладено 27 термінологічних одиниць (30,7%): *drainhole completion* – *багатозабійне завершення свердловини*, *absorbent formation rock* – *порода, що поглинає промивну рідину*, *mud motor* – *гвинтовий вибійний двигун*, *multiple zone completion* – *багатопластове завершення свердловини для одночасної спільної експлуатації кількох видобувних зон* тощо.

3) Переклад за допомогою родового відмінка було використано у значно меншій мірі. Під час перекладу науково-технічного тексту нафтогазової галузі та подальшого його аналізу було виокремлено 16 випадків застосування цього прийому (18,2%). Наведемо приклади: *advanced enhanced oil recovery* – *методи збільшення нафтовіддачі*, *roughneck* – *помічник бурильника*, *well completion* – *завершення свердловини*.

4) Проаналізувавши прийом перекладу за допомогою прийменників, було визначено 2 випадки його вживання (2,2%): *open hole completion* – *завершення свердловин з відкритим забоєм*, *kill fluid* – *рідина для глушіння фонтануючої свердловини*

Висновки. Переклад англomовних багатокомпонентних термінів українською мовою потребує застосування спеціальних прийомів. У результаті аналізу авторського перекладу тексту нафтогазової галузі було визначено, що найпоширенішим прийомом відтворення багатокомпонентних термінів є калькування (48,9%). Рідше застосовуються описовий переклад (30,7%), переклад за допомогою родового відмінка (18,2%) та прийменників (2,2%).

Подальші дослідження особливостей перекладу багатокomпонентних термінів нафтогазової галузі, зокрема відтворення термінів із різною структурою, не втрачатимуть актуальності, адже розвиток нафтогазової галузі прогресує, що потребує міжмовної адаптації все більшої кількості термінологічних одиниць.

Список використаних джерел

1. Білозерська Л. П. Термінологія та переклад: навч. посібник для студентів філологічного напрямку підготовки / Л. П. Білозерська, Н. В. Возненко, С. В. Радецька. – Вінниця: Нова Книга, 2010. – 232 с.
2. Д'яков А. С. Основи термінотворення: Семантичні та соціолінгвістичні аспекти / А. С. Д'яков, Т. Р. Кияк, З. Б. Куделько – К.: КМ Academia, 2000. – 218 с.
3. Карабан В. І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Граматичні труднощі, лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні проблеми / В. І. Карабан. – Вінниця: Нова книга, 2004. – 576 с.
4. Квитко І. С. Термін в научному документі / І. С. Квитко. Львов: Вища школа, 1976. – 128 с.
5. Коваленко А. Я. Загальний курс науково-технічного перекладу / А. Я. Коваленко. – К: ІНКOS, 2002. – 320 с.
6. Корунець І. В. Теорія і практика перекладу (аспектний переклад) / І. В. Корунець. – Вінниця : Нова Книга, 2003. – 274 с.
7. Чуєшкова О. В. Аналітичні номінації в економічній терміносистемі (структурно-типологічний аспект): дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01 / О. В. Чуєшкова. – Харків, 2002. – 200 с.
8. Чумак О. Г. Структурно-компонентна організація фінансово-бухгалтерських терміносполучень в українській мові: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. / О. Г. Чумак. – К.: 1998. – 21 с.
9. Devold H. Oil and gas production handbook / H. Devold. – Oslo: ABB Oil and gas, 2013. – 152 p.

Андриенко В. В., Стрилець В. В.

ПРИЕМЫ ПЕРЕВОДА МНОГОКОМПОНЕНТНЫХ ТЕРМИНОВ НЕФТЕГАЗОВОЙ ОТРАСЛИ С АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА НА УКРАИНСКИЙ

Стремительное развитие нефтегазовой отрасли, а также процессы международной интеграции побуждают к поиску и использованию эффективных способов перевода многокомпонентных терминов соответствующей терминосистемы из одного языка на другой, в частности, с английского на украинский. В статье раскрыто сущность приемов перевода

терминов: лексического эквивалента, экспликации (описательного перевода), калькирования, транскодирования, перевода с помощью родительного падежа и предлогов. В результате анализа авторского перевода текста нефтегазовой отрасли определено, что наиболее распространенным приемом перевода многокомпонентных терминов есть калькирование (48,9%). Реже используются описательный перевод (30,7%), перевод с помощью родительного падежа (18,2%) и предлогов (2,2%).

Ключевые слова: нефтегазовая отрасль; многокомпонентные термины; прием перевода.

Andriyenko V. V., Strilets V. V.

TECHNIQUES OF TRANSLATING MULTICOMPONENT OIL AND GAS TERMS FROM ENGLISH INTO UKRAINIAN

Rapid development of oil and gas industry leads to expanding its terminology system and international integration processes urge translators to determine and apply effective methods of rendering oil and gas terms from one language into another, in particular from English into Ukrainian. In this respect, special emphasis is placed on multicomponent terms – verbal complexes comprising two or more lexical units, associated with notions of a certain field, and making up a systemic interrelation with other words and verbal complexes in each particular case.

The article deals with the techniques appropriate for translating scientific and technical terms (lexical equivalent, explication, calquing, transcoding, genitive case- and preposition-based methods), namely describes their essence as well as highlights their scope and constraints.

The research is based on the oil and gas text (20,000 characters) extracted from the authentic source («Oil and gas production handbook») and its Ukrainian translation performed by the authors. The article presents qualitative and quantitative analysis of the translation techniques used for conveying multicomponent oil and gas terms from English into Ukrainian. The most frequent one is calquing used in 48.9% of cases; explication, genitive case- and preposition-based methods accounting for 30.7%, 18.2% and 2.2% respectively.

Keywords: oil and gas industry; multicomponent terms; translation technique.

Стаття надійшла до редакції 7.12.2018 р.